

Buji Ferenc

AZ IMÁDSÁG*

*Te amikor imádkozol, menj be a szobádba, zárd be az ajtót, s imádkozzál titokban
mennyei Atyádhoz! S mennyei Atyád, aki a rejtekben is lát, megjutalmaz.*

Mt 6,6

Az imádkozásnak az a módja, ahogyan azt az Emberfia gyakorolta, s ahogy tanítványainak is tanította, éppen eléggé különbözik az imádkozás egyházi-temp-lomi gyakorlatától ahhoz, hogy a történelmi kereszténységben *ne* kapjon különösebb figyelmet. Míg ugyanis ez utóbbi az imádság rituális-nyilvános oldalát hangsúlyozta, addig Krisztus az imádság bensőséges és elrejtett voltát emelte ki. Ez természetesen nem jelent kizárólagosságot egyik oldalról sem: az egyházi hagyomány soha nem ellenezte és tiltotta a magányos és benső, bensőséges imát, mint ahogyan az Emberfia sem tiltotta meg a nyilvános-rituális imádságot. Ám még ha nem is tiltotta meg, mindazonáltal az evangéliumok soha nem emlékeznek meg arról, hogy ő maga vagy tanítványai valaha is gyakorolták volna, sőt tanítványainak kifejezetten nem ajánlotta az imádkozásnak ezt a módját, s valami olyasmire tanította őket, ami az imádkozás korabeli szokásával homlokegyenest ellenkező volt.

Az evangéliumok tehát soha nem beszélnek arról, hogy az Emberfia nyilvánosan imádkozott volna. Azt tudjuk róla, hogy számos alkalommal volt zsinagógában, jeruzsálemi tartózkodása alatt pedig ideje nagy részét a Templomban töltötte, s ilyen alkalmakkor hol csodát tett, hol ördögöt űzött, hol tanította a jelenlevőket, hol beszélgetett velük – de hogy imádkozott volna, arról egyetlen szót sem ejtenek az evangéliumok. Természetesen nem zárhatjuk ki, hogy imádkozott, mégis az evangéliumok egyöntetű hallgatásából arra következtethetünk, hogy e nyilvánosság előtti imádkozásainak sem önmaga, sem tanítványai számára nem volt különösebb jelentősége. Aminek tényéről és fontosságáról viszont az evangéliumok rendre megemlékeznek, azok az Emberfia magányos – következésképpen nem rituális – imái. Rögtön itt van negyven napos pusztai magánya (vö. Mt 4,1–11), amit böjt és – bár ez nincs kimondva, de nyilvánvalóan – imádság közepette töltött. De máskor is volt úgy, hogy „elvo-

* Forrás → Buji Ferenc: *Az elfelejtett evangélium. A názáreti Jézus elveszett tanításai* (Budapest, 2006, Kairosz Kiadó), p. 51–57.

nult a pusztaba, és imádkozott” (Lk 5,16), vagy egyszerűen csak valamilyen elhagyatott helyre vonult vissza imádkozni (vö. Mk 1,35).¹ Magányos imádságai színteréül legszívesebben azonban a hegyeket választotta: például a Tizenkettő kiválasztása előtt „kiment a hegyre imádkozni, [és] az egész éjszakát imában töltötte” (Lk 6,12). Legtöbbször vagy késő délután ment föl a hegyre imádkozni (vö. Mt 14,23),² vagy akkor, amikor még nem pirkadt, hogy a hajnal első sugarai már ott érik a hegyen (Mk 1,35).³ Általában egyedül ment, de volt úgy, hogy néhány tanítványát is magával vitte: „Kiválasztotta Pétert, Jánost és Jakabot, és fölment velük a hegyre imádkozni” (Lk 9,28; vö. Mt 26,36).⁴ Ám ha magával is vitte őket, ő mindig „odébbment ... egy kőhajításnyira” (Lk 22,41), hogy magában legyen, s úgy imádkozott, többnyire igen hosszasan, mert tanítványait ilyenkor rendszerint „elnyomta az álom” (Lk 9,32; vö. Mt 26,40).⁵

Míg tehát a nyilvános és rituális imádságnak semmi szerepe nem volt az Emberfia életében, a magányos ima annál nagyobb jelentőséggel bírt számára. Hogy az evangéliumok írói nem valami esetleges dolgot emeltek ki Krisztus életéből, amikor csupán magányos imáiról emlékeztek meg, azt az imádságról szóló tanítása mutatja. Ugyanis ahogy az evangéliumok sohasem beszélnek arról, hogy Jézus nyilvánosan imádkozott volna, éppúgy maga az Emberfia sem ösztönözte soha tanítványait ilyen jellegű imádságra, s ők mesterük földi élete során nem is imádkoztak így, mint ahogy az az írástudók vádjából is kitetszik: „János tanítványai böjtölnek és imádkoznak, s ugyanígy a farizeusok tanítványai is. A tieid ellenben esznek és isznak” (Lk 5,33). Vagyis környezetük sem imádkozni, sem böjtölni nem látta Jézus tanítványait (és nyilván magát a Mestert sem). Válaszában Jézus azonban csak a böjt hiányát ismerte el (vö. Lk 5,34), az imádkozásról nem szólt, hiszen tanítványai imádkoztak, csak éppen őhöz hasonlóan: úgy, hogy emberi szemek ne láthassák őket. Összhangban volt ez mindazzal, amit János evangéliuma szerint mondott Krisztus egy szamariai asszonynak: „Hidd el nekem, asszony, elérkezik az óra, amikor sem ezen a hegyen [a szamariaiak szent hegyén], sem Jeruzsálemben [a Templomban] nem fogják

¹ „Hajnal tájban, amikor még sötét volt, Jézus elindult, és kiment egy elhagyatott helyre imádkozni.”

² „Miután hazaküldte őket, fölment a hegyre, hogy egyedül imádkozzék. Közben besötétedett, s ő ott volt egymagában.”

³ „Hajnal tájban, amikor még sötét volt, Jézus elindult, és kiment egy elhagyatott helyre imádkozni.”

⁴ „Közben odaért velük a Getszemáni nevű majorba. »Üljetek le – mondta tanítványainak –, én arrébb megyek és imádkozom.«”

⁵ „Aztán visszament tanítványaihoz, de alva találta őket. Szemére vetette Péternek: »Még egy órát sem tudtok velem virrasztani?«”

imádni az Atyát. ... Elérkezik az óra, s már itt is van, amikor *igazi imádói lélekben és igazságban imádják az Atyát. Mert az Atya ilyen imádókat akar. Az Isten lélek, ezért akik imádják, azoknak lélekben és igazságban kell imádniuk*” (Jn 4,21.23–24). A „lélekben imádkozás” pedig pontos ellentéte annak, amit a különféle szent helyeken (a jeruzsálemi Templom, a samariaiak szent hegye, Gerizim) végzett imádság jelent.

Krisztus azonban volt annyira realista, hogy tanítványai számára az imádság helyéül nem a pusztaságot vagy a hegyet jelölte meg, hanem ott kellett elrejtőzniük az emberi tekintetek elől, ahol éppen voltak: „Te amikor imádkozol, menj be a szobádba, zárd be az ajtót, s imádkozzál titokban mennyei Atyádhoz!” (Mt 6,6) Az imádság ugyanis bensőséges, az emberi lélek mélyén végbemenő aktus, s mint ilyen, Isten és az ember privát ügye, mely nem való a nyilvánosság elé, amit még az is külön kiemel, hogy a „szobának” megfelelő görög szó (*tameion*) kifejezetten azt jelenti: „belső szoba”, „elrejtett szoba”. És talán nem rugaszkodunk el az imádság általános jézusi felfogásától akkor, ha a bezárkózás alatt nem pusztán külső elzárkózást értünk, hanem belsőt is: az imádkozónak nemcsak testileg kell elrejtőznie szobája mélyére, hanem lelkileg is vissza kell húzódnia, lelke mélyébe kell merülnie, személyisége középpontjába, hogy *ott* forduljon imájával Isten felé.

Ugyanakkor az Emberfia nemcsak az imádság helyét illetően fordult szembe kora szokásával, hanem az imádság *módját* illetően is: „Amikor imádkoztok, ne szaporítsátok a szót, mint a pogányok, akik azt hiszik, hogy ha ömlik belőlük a szó, nyomban meghallgatásra találhatnak!” (Mt 6,7) Nem, ő tanítványait egy szándékoltan rövid imára tanította, a Miatyánkra, amelynek lukácsi ősváltozata még az egyházi gyakorlatba átkerült mátéi változatnál is rövidebb:

Atyánk! Szenteltesd meg a neved. Jöjjön el az országod. Mindennapi kenyerünket add meg nekünk minden nap. Bocsásd meg a vétkeinket, amint mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőnek. És ne vigy minket a kísértésbe. (Lk 11,2–4)

Az Emberfia úgy ítélte meg, hogy *rendszeres imádságként* ez a rövid ima éppen elegendő lesz tanítványai számára, hiszen – mint mondta – „tudja a ti mennyei Atyátok, mire van szükségetek, mielőtt még kérnétek” (Mt 6,18). Akár közösségi imának szánta az Emberfia a Miatyánkot (a kérések alanya többes számú), akár magányos imának (Máté épp a magányos imára vonatkozó passzusok után közli a Miatyánk szövegét), mindenképpen egy olyan rendkívül rövid imáról van szó, amely távol áll a liturgikus jellegű imáktól.

Ugyanakkor a Miatyánknak ez a szándékolt rövidsége és általában a sokbeszédűség jézusi elutasítása (az imádság és a köznapi beszéd vonatkozásában egyaránt) sajátos, ámde termékenyítő feszültségben van egyrészt a hosszas imádko-

zás jézusi gyakorlatával, másrészt a szüntelen imádságra vonatkozó jézusi tanítással. Ami az imádság krisztusi gyakorlatát illeti, az Emberfia hosszú órákat töltött imádságban, még hozzá az evangéliumok tanúbizonysága szerint *mindig* éjszaka, sőt volt úgy, hogy egész éjszaka imádkozott (vö. pl. Lk 6,12).⁶ Ráadásul kifejezetten arra oktatta tanítványait, hogy „éjjel-nappal” Istenhez folyamodjanak (vö. Lk 18,7):⁷ „Vigyázzatok, nehogy elnehezdedjék a szívetek a mámorban, a tobzódásban meg az élet gondjaiban ... Virrasszatok hát és *imádkozzatok szüntelenül*” (Lk 21,34.36; vö. Lk 18,1).⁸ Márpedig mindebből egy sajátos paradoxon bontakozik ki, melynek lényege az, hogy miközben az Emberfia a rövid és kevésbeszédű imádság híve volt, ő maga hosszú órákat töltött imádságban s ugyanerre ösztönözte tanítványait is. Ez a paradoxon csak egyféleképpen oldható fel: Krisztus számára az imádság lényegét és tartalmát nem a szavak alkották, hanem a puszta jelenlét: *Isten jelenlétének a tudata, a csönd mélyén megélt isten tapasztalat*. Aki éjszakákat töltött imádságba merülve egyedül, egy hegy tetején, és aki a bőbeszédűséget még a hétköznapi életben is a legszigorúbban ítélte meg, az ezeket az éjszakai óráit feltehetőleg nagyrészt csöndben töltötte, az istenjelenlét avagy – hogy egy modernebb kifejezést használjuk – a kontempláció állapotában. Ismerve az Emberfia életét, végletes elszakadását mindattól, ami földi és mulandó, s ismerve imádságos életének külső megnyilvánulásait, minden együtt áll ahhoz, amit *misztikus imádságnak* lehet nevezni: olyan imádságnak, ami már messze a hétköznapi tudatosság szintje fölött zajlik. Atyjával való egészen bensőséges kapcsolata, s e kapcsolatnak számos megnyilvánulása úgyszintén ezt húzza alá: *nem lehet*, hogy az Emberfia ne ismerte volna az imádságnak azokat az emberfölötti mélységeit és magasságait, amit a későbbi keresztény misztikus irodalom oly sokszor megfogalmazott. Ami viszont fölöttébb különös, hogy az evangéliumokban az imádságnak erről a módjáról egyáltalán nem esik szó, és tanítványait is csupán arra oktatta az Emberfia, hogy imájuk szövegét fogják rövidre, s imádkozzanak hosszasan, lehetőleg akkor, amikor már elcsitult körülöttük a világ: az éjszaka csöndjében (vö. Lk 21,36).⁹

Magától értetődik, hogy az imádságnak ez a fajta krisztusi felfogása a kereszténység rohamos intézményesülésének – egyházasodásának – arányában egyre inkább háttérbe szorult a közösségi és rituális imádsággal szemben. A formaliz-

⁶ „Ezekben a napokban történt, hogy kiment a hegyre imádkozni. *Az egész éjszakát Isten imádságában töltötte.*”

⁷ „Hát az Isten nem szolgáltat igazságot választottjainak, akik *éjjel-nappal hozzá kiáltanak?*”

⁸ „Egyszer arról mondott nekik példabeszédet, hogy *szüntelen kell imádkozni*, és nem szabad belefáradni.”

⁹ „*Virrasszatok hát és imádkozzatok szüntelenül...*”

mus előretörése a spiritualitásnak ezt a legnehezebben megragadható elemét sem kímélte. Mivel az imádságnak az a formája, amit az Emberfia gyakorolt és tanított, teljes mértékben benső természetű, ellenőrizhetetlen és szabályozhatatlan, csak a rituális imádság kiegészítéseként maradhatott meg. Ez pedig azt jelenti, hogy ha az egyházi gyakorlat nem is vetette el az imádsággal kapcsolatos krisztusi tanítást, a hangsúlyok radikális áthelyezésével alapvetően más felfogást tett magáévá.

